

conflict in political sphere hard institutionalization that is to say exist in the form state-legal institutions. Stand out three types mechanism regulations conflict in modern society: democratic, totalitarian and transformational type.

Key words: *political power, mechanism of the regulation conflict, social conflict, totalitarian society, democratic society, transformational society.*

УДК 316.75:1

І. В. Владленова, доктор філософських наук, доцент

МІФОРЕЛІГІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІДЕОЛОГІЇ

Проаналізовано міфореелігійні аспекти формування ідеології. Показано, що сучасна масова культура народжує нові міфи, здатні змінювати реальність на користь тих чи інших соціальних, політичних, культурних запитів. Наведено особливості логіки міфореелігійного мислення, яке пов'язане з чуттєвим сприйняттям дійсності. У сучасному світі міфореелігійне мислення може формуватися під впливом різних ідеологічних програм.

Ключові слова: *міфологія, релігія, ідеологія, масова культура, політика.*

Актуальність проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю аналізу, по-перше, сутності смислової кризи сучасної цивілізації, що породжує потребу в нових духовних орієнтирах, і по-друге, активізацією міфологічного мислення, яке формується у взаємодії з ідеологічними програмами. **Метою статті** є виявлення особливості логіки міфореелігійного мислення, пошуки зв'язку між його актуалізацією в ідеології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міф як феномен культури вивчається в руслі різних підходів: історико-культурологічному (С. Аверінцев, Д. Лихачов, О. Лосєв, Д. Кемпбелл, С. Токарев, М. Фуко, М. Еліаде та ін.); етнографічному (К. Армстронг, Ю. Бородай, А. Наговіцин, Е. Тайлор, Дж. Фрезер та ін.); філологічному (В. Іванов, Е. Мелетинський, В. Пропп, В. Топоров, О. Фрейденберг та ін.); структурно-семіотичному (Р. Барт, Ю. Кристева, К. Леві-Строс, Ю. Лотман, Б. Успенський та ін.). Акцент на взаємному зв'язку міфологічного та ідеологічного ставиться в роботах у галузі соціології релігії, головним чином у працях М. Вебера, П. Бергера,

Б. Малиновського. Сучасна масова культура породжує міфи, які здатні не тільки змінювати реальність на користь тих чи інших соціальних, політичних, культурних запитів, а й міфологічну концептосферу. Нові міфи заповнюють обмеженість людських можливостей, наповнюють життя сенсом, звільняють від страхів (або, навпаки, вселяють страх) перед невідомими і неконтрольованими процесами, що відбуваються в сучасній культурі. Міфи також здатні релятивізувати цінності та спотворити різні смисли.

Виклад основного матеріалу. Міфологія і релігія являють собою історично сформовані форми світогляду. Поняття «світогляд» та «ідеологія» сумісні, проте не є тотожними. Ідеологія охоплює лише ту частину світогляду, яка орієнтована на соціально-політичні явища, класові відносини. Релігія — це складна система взаємодіючих елементів. Світогляд у цілому належить до всієї об'єктивної дійсності та людини. Таким чином, не можна ототожнювати, наприклад, конфуціанство з політичною ідеологією, яка не може бути водночас і релігійним напрямом. Однак релігія може набувати політико-соціальної спрямованості, в такому випадку правомірно констатувати в ній наявність ідеологічних констант.

Актуальним є дослідження еволюції релігії та її ролі в контексті взаємодії з процесами, які безперервно модернізуються під впливом зростаючих сучасних глобалізаційних та реформаційних процесів різних держав. Деякі проблеми, найбільш гострі й актуальні для сучасного світу, які пов'язані з природою і витоками релігії, залишаються недостатньо розробленими. Можна виділити дві крайні позиції стосовно ролі релігії як чинника формування ідеологічних основ. З одного боку, в надрах релігії можуть формуватися радикальні настрої, що дестабілізують світову політичну ситуацію, на основі яких конструюються фундаменталізм, екстремізм, радикалізм, фанатизм і под., що справляють деструктивний вплив на світову політичну ситуацію, а з другого — релігія може виступати в ролі морального орієнтира (Вл. Соловйов).

У релігії під моральним ідеалом розуміється віра у вищі цінності. М. Вебер у роботі «Протестантська етика і дух капіталізму» описав механізми впливу морально-релігійних настанов у капіталістичному суспільстві і показав, що соціальний статус знаходиться у взаємозв'язку з релігійними уподобаннями [1].

Нове ставлення до релігійності складається в умовах зростання соціально-економічної та інтелектуальної незалежності. У країнах пострадянського простору після ослаблення позицій комуністичної ідеології утворився ідеологічний вакуум і розпочалися пошуки нових підстав духовності, у тому числі на основі релігійності, яка маніфестує певний моральний ідеал, котрого потрібно прагнути в міжособистісних стосунках. У такому разі релігія

представляється системоутворюючим орієнтиром в упорядкуванні всіляких політичних, юридичних взаємовідносин, який покликаний оптимальним чином збалансувати різноманітні соціальні інтереси. Релігія просякнута міфологією, з якою вона пов'язана історичними коренями.

Міф як форма міфологічного світогляду функціонує в його рамках. До фундаментальних робіт із дослідження міфу можна віднести праці Е. Кассіра, К. Леві-Строса, Д. Фрезера та ін. Серед сучасних праць вітчизняних авторів, які присвячені проблематиці політичного міфу та заклали теоретичну основу для розуміння феномену політичного міфу, процесу його виникнення та характеру функціонування, слід особливо відзначити роботи М. Шестова, О. Гончарик, С. Поцелуєва. Філософський аналіз змісту міфологічної свідомості здійснив Е. Кассіра, який представляє міф як механізм, що виконує певну і необхідну функцію осягнення світу [2, с. 15]. Міф можна також представити як самостійний, замкнений у собі світ. Будь-яка спроба зробити цей світ «зрозумілим», на думку Е. Кассіра, відкидається. Адже порівняння міфологічної форми з іншими основними духовними формами загрожує нівелюванням її справжньої внутрішньої складової, якщо розглядати її в суто сюжетному плані і спробувати обґрунтувати тільки змістовними відносинами. Справді, немає недоліку в спробах «пояснити» міф, зводячи його до якої-небудь іншої форми духу, чи то пізнання, мистецтво чи мова [2, с. 32]. Міф, за Е. Кассіром, об'єднує уяву і реальність; у міфі вигадка розуміється як щось справжнє, правильне, тотожне з правдою, а божественна священна брехня, що обернулася для людей «подобобою правди», покликана не просто обдурити, а випробувати, загартувати людину і перевірити її.

Д. Белл на базі понять «колективна пам'ять» і «політичний міф», аналізуючи національну ідентичність, вводить концепт «міфопанорами» (*mythscape*) [3]. Міфопанорама – це дискурсивна сфера, в якій міфи нації постійно вигадуються, передаються, обговорюються та відновлюються. У рамках міфопанорами конструюється тканина міфу, на фундаменті якої можуть формуватися ідеологічні компоненти (ідеї, цінності, програми, настанови і т. д.). Таким чином, стверджується ідея не тільки відтворення міфів, а й постійного конструювання.

За Ф. Кессіди міф формується на основі фундаментальності віри та обмеженості знання: «Здавалося б, у наш час видатні успіхи в галузі природничих наук і техніки виключають будь-яке міфічне сприйняття речей і явищ, тобто такий стан свідомості, за якого продукти фантазії приймаються за справжні реальності. Те саме стосується й міфомагічного психологічного настрою, для якого реально існує лише назване, а неназване не існує зовсім» [4, с. 172]. Далі автор виводить, що «ніякі приголомшливі досягнення науки

і техніки не спроможні розтрощити гіпнотичну силу міфів, особливо так званих універсальних міфів, зокрема соціально-політичних (про «острова блаженних», рай, можливості подолання людських недосконалостей, всіх соціальних недоліків і остаточного торжества «золотого століття»), поки міф залишається живим міфом – несвідомим вираженням сподівань і надій людей, їх масової свідомості. Міф ірраціональний, «глухий» до раціональних доводів» [4, с. 175]. Міф служить не для пояснення (хоча пояснення за допомогою уявлення супроводжує міф) чого-небудь, а для виправдання певних («священних») установлень, тобто санкціонування певної свідомості та поведінки. Ця властивість пояснення — виправдання дій, що здійснюються з боку влади, синкретичність і т. п. лежать в основі формування так званих політичних міфів, які наділяють сенсом ідеологічні програми. Можна виділити міфологічні підстави будь-якої ідеології, наприклад, нацистської, радянської ідеології або класичного англійського лібералізму. Релігійний культ убудовується в структуру політичної ідеології у спотвореному вигляді. Зокрема, в трансформаційному вигляді в структуру політичної ідеології вбудовуються релігійний культ, ритуал, багато образів, канони і ритуали релігії. Його зміст визначається відповідними релігійними уявленнями, ідеями, догматами. У політичній ідеології культ стає важливою складовою й актуалізується у вигляді шанування і поклоніння політичним лідерам (вождям, політичним діячам), культурним героям, котрі набувають статусу міфічних героїв як борці зі стихійними силами, ворогами народу (капіталізмом, кулаками, фашистами тощо). Так, у Радянському Союзі були сакралізовані В. Чкалов, П. Осипенко, В. Гризодубова, Ю. Гагарін, Г. Титов, З. Космодем'янська, П. Морозов та ін. [5]. Образ у міфологічному мисленні сприймається як секулярна форма персоніфікації сакрального. У давнину існували місця поклоніння героям: храми, культові споруди, священні місця. У сучасному суспільстві місцями міфологічного поклоніння можуть стати церкви, музеї, пам'ятники, червоні куточки тощо. Шанування релігійних предметів, таких як ікона, хрест і под., заміщується / інтегрується в сучасному суспільстві на фетишизацію державної символіки (державний герб, прапор, гімн і т. д.), портретами політичних лідерів, які наділяються, як і в релігійному культі, надприродними властивостями. Наприклад, «вічно живий» вождь В. І. Ленін, який «жив, живий і буде жити», якого забальзамовано в Мавзолей, що нагадує вавилонський зикурат, як і єгипетські фараони, має смислове навантаження бога, який вмирає і воскресає (Осіріс, Адоніс, Таммуз) [5]. У пострадянських країнах, після розпаду СРСР, у якому релігія була територією нон грата, утворився вакуум, що заповнюється релігійними уявленнями, портрети політичних лідерів, як правило, мирно сусідять з релігійними іконами. Військові паради, цивільні демонстрації, спортивні

свята, комуністичні суботники, політичні мітинги аналогічні за своїм символічним змістом релігійним святкам. У Радянському Союзі релігійні проповіді замінювалися потужною політичною пропагандою, для чого були створені просвітницька організація «Знання», «Союз воявничих безбожників» і т. д.

Міфологічне мислення за природою є дуалістичним, воно ділить світ на добро і погане, своїх і ворогів (комунізм — капіталізм, комуніст — ворог/друг народу, свої, хороші — Росія, чужі, погані — Америка тощо). У рамках політичної ідеології звеличується фігура політичного лідера, який цю саму ідеологію, політичну систему уособлює. При сакралізації політичний лідер починає трактуватися і сприйматися як певний символ. Наприклад, під час анексії Криму політтехнологи формували образ Путіна як «батька нації», «господаря всієї Русі», «збирача руських земель», «гаранта демократії», «захисника знедолених» тощо). Сакралізовані були так звані герої Майдану, які в очах проукраїнських активістів боролися за демократичні цінності; тих, хто загинув, стали називати «Небесною Сотнею». Як правило, сакралізований політичний лідер вважається поза політичною конкуренцією, він наділений надприродними здібностями, які недоступні для інших лідерів. Сакралізація політичного лідера сягає корінням історії формування культурного героя, найважливіша місія якого — творче перетворення світу, його впорядкування зі стану хаосу, безладу, подальший благоустрій для життя людей. Культурні герої в різних міфологічних системах не обов'язково були надприродними істотами, міф може співвідносити їх із деякими видатними історичними особистостями минулого.

Політична боротьба між опонентами, як правило, також реалізується в конструйованому міфологічному просторі, вона спрямована на знищення сформованого образу політика. Так званий «чорний піар» спрямований на погіршення іміджу противника. Наприклад, Юлія Тимошенко, яку політтехнологи називали Леді Ю, газовою принцесою, опоненти намагалися знищити, пов'язавши її образ зі смертю — Жінкою з косою — такий образ обіцяв нізвелічування образу монаршої особи, однак смерть завжди несла якийсь відбиток таємничості і містичності, в міфологічному мисленні смерті, з одного боку, боялися, а з другого — вважали божественним даром, після якого людину очікує вічне і щасливе життя, а тому смерті протистоїть не життя, а народження. Імідж В. Януковича було спрямовано, з одного боку, на формування образу Залізного господаря. З другого боку, опоненти намагалися нав'язати йому образ Бандюковича, аби пов'язати з кримінальним минулим політика. В. Ющенко позиціонувався як ікона опозиції, культова фігура, національний ідол, опоненти називали його Пасічником. У такий спосіб вони намагалися прив'язати до нього образ некомпетентного політи-

ка. Історію з його отруєнням було згодом подано як міф про вмираючого і воскресаючого бога, сам епізод з отруєнням презентувався як символ мучеництва, котрий змінив зовнішність жертви, перебіг виборчої кампанії. Головний персонаж багатьох міфів — бог, який вмирає і воскресає у вороженчі з драконом, хтоничним демоном або божеством, що втілює деструктивні сили природи; такими були Осіріс із Сетом, Балу з Муту, Інанна з Ерешкігаль. У результаті конфлікту бог — герой міфу гине, але потім відроджений бог або відновлює свій колишній статус, або одночасно стає богом підземного царства. Міфам про вмираючих богів притаманна, як правило, землеробська семантика. Історія кримінальних справ проти Тимошенко також відкрила простір для реалізації міфу про вмираючого і воскресаючого бога в просторі політичного дискурсу.

Герої в міфах — це певні істоти, які за своєю могутністю перевершують пересічну людину; культурний герой фіксує образ людини, яка подолала самообумовленість власної природи, він знаходиться на зовсім іншому якісному рівні порівняно з іншими людьми. Культурний герой не може мати конкурентів, і навіть у дуальній міфологічній парі один із героїв має перевагу над іншим. Наприклад, давньогрецькі Діоскури Кастор і Полідевк: перший був смертний, другий безсмертний мав певні переваги. Найвідоміший приклад дуальної пари в політиці: тандем Путін — Медведєв відкриває змістовну лінію для реалізації цього міфу. Сюжетом космогонічних міфів, як правило, є протистояння сил творення і сил руйнування. Такі міфи притаманні дуалістичним міфологіям. Такими парами є Ахура Мазда і Ангра-Майнью, Ен і Омель, Кугу-Юмо і Йин. Протистояння Ахура-Мазди і Ахрімана — сюжет про одвічну вселенську боротьбу добра і зла. На основі подібної дуальної дихотомії може будуватися сприйняття міфологічного образу країни (свій — хороший, добрий, чужий — поганій, злий). Наприклад, у російських ЗМІ в політичному дискурсі образ Америки, образ Заходу використовується як метафора, заснована на дихотомії «свій-чужий», а також на стратегіях презентації свого і дискредитації чужого. За даними Всеросійського центру вивчення громадської думки 70% жителів Росії жодного разу не були за кордоном, а тому єдиний для них можливий спосіб дізнатися про Америку — черпати інформацію зі ЗМІ [6]. Проте в ЗМІ інформація подається метафорично, засобами виразності мовлення, які засновано на перенесенні значення, певної концептуалізації, оцінки та редукованого пояснення світу. Ідеологічне кліше «американський спосіб життя» в Америці презентується як спосіб життя у вільному суспільстві достатку і свободи, але в Росії образ Америки формувався в період радянського тоталітаризму, в якому Америка поставала як «загниваючий Захід». Більшість стереотипів про Америку перенеслося у російську парадигму, в якій Аме-

рика постає як стереотип радянської ідеології, але більшість проблем, які були в американському суспільстві, — класова нерівність, проблема наркотиків та ін., що порівняно з американцями позицінувалися як переваги радянської системи, перенеслися в російську дійсність [7]. Є об'єктивні взаємодії між різними державами, які формуються на ґрунті геополітичних засад, і є інша реальність, яка формується ЗМІ на ґрунті міфології. Наприклад, незважаючи на антизахідну пропаганду, більшість дітей пострадянських політиків навчаються та живуть на Заході, саме там вони мають певний бізнес, нерухомість тощо. Така тенденція має історичну традицію ще за часів Радянського Союзу (наприклад, дочка Сталіна Світлана емігрувала в Америку). Незважаючи на зверхню антиамериканську тактику С. Лаврова, його дочка Катерина — випускниця Колумбійського університету міста Нью-Йорк [7].

Сучасні інформаційні війни базуються на міфологічних підставах у тісному зв'язку з ідеологічними програмами, вони запозичують деякі методи і прийоми, що використовувалися засобами пропаганди епохи «холодної війни». Сьогодні для російського народу формується національний образ Росії в конфронтації, дистанціоналізації до західної цивілізації як спроба національно-державної самоідентифікації. Формується негативний образ прозахідних формувань типу НАТО, незважаючи на те що у 2002 р. була підписана так звана Римська декларація «Відносини Росія — НАТО: нова якість». Росія не тільки бере участь у спільних навчаннях, а й проводить спільні з НАТО миротворчі операції [8]. З деякими членами НАТО у Росії є договори про військово-технічне співробітництво та спільну розробку різних продуктів військового призначення. Попри це в російських ЗМІ образ НАТО підноситься в ролі агресора і ворога. З другого боку, на Заході формується образ Росії як посттоталітарної держави, як особливий світ зі своїми власними унікальними рисами, способом життя, психологічним складом характеру і культурою та тоталітарним минулим, яке викликає побоювання. Бар'єри, що збудувалися за часів Радянського Союзу, заважають досягненню адекватного взаємсприйняття і взаєморозуміння двох цивілізацій.

Під час взаємодії світів «Росія–Захід» актуалізується проблема національного образу, який виступає однією з компонентів національної самосвідомості та не може існувати автономно, без співвіднесення, порівняння «себе» з «іншими» — так реалізується усвідомлення людиною своєї приналежності до певної соціальної спільності як носія культури. Проблема формування, пошуку національної ідентичності завжди була актуальною для українського народу [9]. Однак не треба думати, що народний характер і світогляд визначають цілісність народу. В кожній нації завжди співіснують різні психологічні типи людей, певні різноманітні соціальні типи, є, нарешті,

місцеві відмінності. Усі ці різноманітності дуже ускладнюють національне обличчя народу і роблять його характеристику надзвичайно складним завданням. Під час політичного протистояння між Україною та Росією у 2014 р. в Україні формувалася образ українця як захисника своєї держави, революціонера, цивілізованої людини, що прагне європейських загальнолюдських цінностей, але із самобутньою культурою; домінуванням її етнозахисних та етнозберігаючих функцій. У просторіччі з'являється поняття «євромайда-нівець», на кшталт йому в межах «чорного піару» формується поняття спочатку бандерівець, націоналіст, але у зв'язку з нечітким визначенням цих понять, що пов'язано з різними інтерпретаціями історії, вони трансформуються в слова «фашист» та «хунта» (замість «революціонер»), які мають достатньо визначене значення та негативний відтінок. У свою чергу, в українському просторі формуються поняття «проросійський активіст», яке згодом замінюється на поняття «федераліст», потім «сепаратист» і, нарешті, «терорист». В лоні проросійських настроїв формуються уявлення про необхідність слов'янської єдності на чолі з Росією. Ці дві тенденції мають давні корені, що сягають часів формування двох течій — західників та слов'янофілів. У проукраїнському просторі на тлі міжнародної конфронтації трансформуються образ Росії як ворога, агресора та загарбника на кшталт тієї самої дихотомії, яку використовує Росія стосовно західної цивілізації. Таким чином, образ Росії для українців служить мобілізуючим фактором і контрастом, який відтінює національну приналежність, формує образ України як поневолено-го народу.

Специфічною одиницею міфу виступає міфологема. Вона характеризується рухливістю, мінливістю, короткочасністю, більшою мірою через те, що в сучасному суспільстві міфологія як частина культури визначається ідеологією і залежить від неї. Наприклад, ймовірно, короткочасною є поява такої міфоідеологеми, як «тітушка». Це збірний термін спочатку виник в Україні для найменування людей, що використовуються в політичних цілях як провокатори. Спочатку сформувалося поняття «тітушка» (від імені Вадима Тітушки, який брав участь у бійках проти опозиції, згодом був засуджений умовно на два роки, а потім відмовився від своїх поглядів і дотримувався євроінтеграції [10]). Тому це поняття замінили спочатку на «тітушку», а згодом — на «тітушки». Поняття має негативну конотацію. Таким чином, тітушки — це наймані провокатори, які використовуються для дестабілізації ситуації, підриву, розхитування обстановки, впливу на динаміку різноманітних процесів. Тітушки не належать до так чи інакше зацікавленої в результаті конфлікту ідеологічної групи, а діють відповідно до певної вигоди, за матеріальну винагороду, своїми діями провокують відповідь з метою штучного створення певних обставин або наслідків. Як

правило, їх дії орієнтовані на реакцію громадської думки, негативну щодо противника. Зокрема, серед методів провокації може бути вчинення непорядних дій під виглядом свого супротивника, завдати шкоди його відомим опонентам аби викликати реакцію співчуття у громадській думці. Вони можуть проводити операції під фальшивими символами (прапорами, пов'язками, розпізнавальними знаками). Тітушки діють в умовах нестабільності, а також анархії в певних соціальних прошарках, групах, організаціях, де виникають невідповідності поглядів. Як правило, дії тітушок призводять до певних безладів. Ці тенденції характерні для всіх протидорчих сторін, тому образ тітушок, з одного боку, дозволяє уникнути відповідальності за безлади, а з другого — апелює до стародавніх міфологем. Поняття «тітушки» використовується на початковій стадії конструювання політичної міфологеми, коли ще невиразно сформовано образ ворога. Тітушка має іншу основу. Якщо керівники партій, держав, лідерів можна віднести до міфологем, які формуються на базі вищої міфології (боротьба добра і зла), в міфології існують також представники «нижчої касті» (наприклад, шкідливі духи потойбічного світу) — «нижчий демонарій». Вони не можуть вийти на рівень світової боротьби, але нашкодити, перешкодити — будь ласка.

Якщо хтось винен, то хто? На рівні буденної свідомості, що оперує міфологемами, не ставиться запитання: «Що робити?». Як віднайти причинно-наслідкові зв'язки? Достатньо знайти винуватого, а хто це буде — віртуальна особистість, істота з потойбічного світу — не дуже важливо. «Хто винен у тому, що немає дощу?» — запитували первісні племена, — одночасно з цим питанням знаходилась і відповідь: «У цьому винен злий дух». У сучасних суспільствах аналогічне міфологічне мислення реалізується подібним чином: «Хто винен у тому, що в анексованому Криму проблеми з водою?» — відповідь формується теж на рівні міфологічного сприйняття дійсності — «Бандерівці винні в цьому». І тільки на рівні логічного, раціонального, критичного мислення вибудовується причинно-наслідковий ланцюг, що шукатиме відповідь у руслі економічних, соціально-культурних, геополітичних зв'язків, але такі аналітичні спроби не притаманні пересічному громадянину, йому це і не потрібно, для нього необхідні прості запитання і прості відповіді на рівні дихотомій. Раціональне мислення вимагає знання міжнародних відносин у контексті глобалізаційних процесів інформаційної цивілізації, знання всього спектру зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на перебіг політичних подій тощо. Сформовані міфологеми розраховані не на аналітичний аналіз, а на миттєве сприйняття, яке спирається на почуття, які подібні до тих, що відчувають віруючі люди. Сучасні міфи в яскравих і доступних образах опредмечують колективні фобії: страх перед чужим, незвіданим, перед руйнуванням, хаосом, бідністю і под.

Відзначимо міфологічність образу «фашист», який використовують як українська, так і російська сторони. Історично в пострадянських державах поняття «фашист» формувалося у вкрай негативному контексті на тлі війни з нацистською Німеччиною. Тому поняття «бандерівець», яким спочатку називали будь-якого українця, котрий активно захищав свої національні інтереси, було замінено на поняття «фашист». Це поняття формувалося в особливій міфологічній концептосфері, основа якої репрезентована образом ворога нижчого демонарію. Зрештою, формування поняття «бандерівець» (бандерофашист) являє собою системно організований комплекс найменувань нереальних істот. Це та сама міфологема, що реалізує концепти надприродного відображення дійсності. Розвиток «нижчого демонарію» відображає сприйняття повсякденного мислення в рамках певної історії, культури, ідеології, економіки і т. д. Характерні ознаки сучасного фашизму — націоналізм (в очах російського обивателя), тоталітаризм, гегемонія (в очах українського обивателя). Під час російсько-українського конфлікту 2014 р. поняття «фашист» використовувалося обома сторонами. Це поняття трансформувалося під впливом масової культури, мас-медіа та ідеології. У понятті «фашизм» можна виділити центр і периферію міфологічної концептосфери. Центр цієї периферії ґрунтується на негативному ставленні до фашизму як до історичного явища. Негативна домінанта в політичній комунікації, що припускає приховане або явне протистояння політичних опонентів, поширює негативні настрої в масовій свідомості, йде з глибини підсвідомості — це рівень архетипів, міфів, за яким слідує національні, культурні символи, естетичні ідеали історичних епох.

Міф як структурна складова міфологічної картини світу являє собою форму цілісного масового переживання і тлумачення дійсності за допомогою чуттєво-наочних образів, що вважаються самостійними явищами реальності. Міф синкретичний, гармонійний, у ньому відсутні межі між природним і надприродним, об'єктивним і суб'єктивним. У міфологемах можна виділити каталізатори, що збільшують загальну енергію слова, наприклад, «фашист» — слово каталізатор для «бандерівця», «хунта» — слово каталізатор для поняття «військовий переворот», «революція», які збільшують негативну конотацію терміна в межах «чорного піару».

Висновки. Спостерігається трансформація міфорелігійного світогляду, втілення його в ідеологічних програмах. Це специфічне образне синкретичне уявлення про Всесвіт, універсальна форма суспільної свідомості та духовно-практичного способу освоєння світу. Окремі елементи міфологічної творчості та світосприйняття від амулетів, вірувань в астрологічні прогнози, порчу, забобони до сакралізації політиків і фетишизації державних символів формуються у двосторонньому напрямі: на рівні буденної свідомості,

народної творчості та спеціалістами-ідеологами, іміджмейкерами тощо. Нові міфи покликані маніпулювати свідомістю та пояснювати складні політико-економічні події для пересічного громадянина: формувати відчуття причетності до політичних подій шляхом набуття певного сенсу буття, людського призначення, визначення доброго та поганого, питання майбутнього тощо. Міфологічні переживання не віддільні від емоційної сфери, а тому потребують ігрового програвання подій, втілення в масових святах, заходах, мітингах тощо — у первісному колективі це відбувалося у процесі ритуалу, масових релігійних свят.

Для міфології характерна своя просторово-часова структура, тому в міфологічному мисленні набувають значення стародавні міфи про золоте століття, коли люди жили в злагоді і все було добре (в сучасності, наприклад, таким століттям можуть бути часи Радянського Союзу тощо). На тлі цього виникають перекручування історичних подій, які були в минулому, виривання з контексту фраз, вигадкування неіснуючих деталей тощо. Взагалі міфологічному мисленню притаманний потяг до минулого (далекого міфологічного часу), а не спрямованість у майбутнє. Сукупність ідей, які використовують задля маніпуляції свідомістю, спрямована на розвиток забезпечення консолідації на рівні спільнот або державності, прихильність до набору ідеалів. За певних умов феномен політичного міфу трансформується в засіб прихованого впливу на масову свідомість в інтересах певних політичних організацій.

У світогляді виділяють пізнавальні, ціннісні та нормативно-поведінкові компоненти. Будь-який світогляд — це не набір поглядів і відомостей, а певна цілісність, система. У ньому відбивається прагнення побачити світ як упорядковане ціле, що включає людину, а також її саму з усім її духовним світом. Тим самим політичний міф (спрощене уявлення) мотивує політичну, громадянську діяльність. Із переосмисленням специфіки феномену міфології та її ролі в сучасному суспільстві, сучасної міфотворчості, ми неминуче підходимо до проблеми ідеології. У сучасному світі міфорелігійне мислення може формуватися під впливом різних ідеологічних програм, але питання про їх співвідношення залишається відкритим. Це стосується також критерію, який дозволив би розмежувати міфологічне, релігійне мислення та ідеологію, розкрити процес їх взаємодії, що потребує подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма / М. Вебер // Избранное: Протестантская этика и дух капитализма. – М. : РОССПЭН, 2006. – 656 с.
2. Кассирер Э. Техника современных политических мифов [Электронный ресурс] / Э. Кассирер. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Hrestom/61.php.

3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество / Д. Белл. – М. : Академия, 2004. – 578 с.
4. Кессиди Ф. Х. От мифа к логосу: становление греческой философии / Ф. Х. Кессиди. – М. : Мысль, 1972. – 312 с.
5. Эдельман О. Легенды и мифы Советского Союза [Электронный ресурс] / О. Эдельман. – Режим доступа: http://www.ruthenia.ru/logos/number/1999_05/1999_5_15.htm.
6. Туристическая немобильность россиян [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ng.ru/economics/2012-10-01/4_tourism.html.
7. Министр Сергей Лавров [Электронный ресурс] // Рос. газ. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2008/11/18/lavrov.html>.
8. Военные России и НАТО возобновили сотрудничество [Электронный ресурс] // РИА Новости, 26/01/2010Россия — НАТО (СРН). История создания, цели и задачи. – Режим доступа: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_12/20131127_131201-MediaBackgrounder-NRC_ru.pdf.
9. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – К. : Видво «Орій» при УКСП Кобза, 1992. – 230 с.
10. Вадим Титушко присоединился к Евромайдану [Электронный ресурс] // Аргументы и факты. – Режим доступа: <http://www.aif.ua/society/people/1110404>.

МИФОРЕЛИГИОЗНЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИДЕОЛОГИИ

Владленова И. В.

Проанализированы мифорелигиозные аспекты формирования идеологии. Показано, что современная массовая культура рождает новые мифы, способные изменять реальность в пользу тех или иных социальных, политических, культурных запросов. Приведены особенности логики мифорелигиозного мышления, которое связано с чувственным восприятием действительности. В современном мире мифорелигиозное мышление может формироваться под влиянием различных идеологических программ.

Ключевые слова: мифология, религия, идеология, массовая культура, политика.

MYTHIC AND RELIGIOUS ASPECTS OF FORMATION OF IDEOLOGY

Vladlenova I. V.

Analyzed the mythic and religious aspects of the formation of ideology. Since shown that modern mass culture creates new myths that can alter reality in favor of particular social, political, and cultural needs. Are the features of the logic of the mythic and religious thinking, which is associated with sensory perception of reality. In today's world, the mythic and religious thinking can be shaped by a variety of ideological programs.

Key words: mythology, religion, ideology, popular culture, and politics.

